

Anna Willman

KLASY

1-4

LICEUM

OPRACOWANIE LALKA

Bolesław Prus

SZKOŁA TWÓRCZEGO
CZYTANIA

- ✓ inspiruje
- ✓ poszerza horyzonty
- ✓ porządkuje i utrwala wiedzę

Anna Willman

OPRACOWANIE
LALKA

Bolesław Prus

Przed lekturą

Przygotuj się na spotkanie z jedną z najlepszych polskich powieści. W tym rozdziale znajdziesz kilka inspirujących wskazówek, które – mamy nadzieję – ułatwią ci jej interpretację.

1. Sprawdź, ilu jest Wokulskich. Podpowiedź: tytuł, ile powieściowych postaci, które się o nim wypowiadają. Podczas lektury zwróć uwagę na to, kto i w jaki sposób mówi o bohaterze, a także co można wyczytać z jego znakomitych monologów wewnętrznych. Orientację w gąszczu opinii ułatwią ci wskazówki zamieszczone na marginesach powieści.

Sprawdź, co o Wokulskim mówią i myślą m.in.:

- Ignacy Rzecki,
- Izabela Łęcka,
- doktor Szuman,
- pani Wąsowska,
- pani Stawska,
- Julian Ochocki,
- radca Węgrzowicz,
- agent handlowy Szprot,
- prezesowa Zasławska,
- książę.

Sposób, w jaki autor prezentuje postacie, można nazwać **techniką luster**. Polega ona na tym, że tę samą postać, sytuację czy wydarzenie poznajemy z różnych punktów widzenia – w zależności od tego, kto się wypowiada. To tak, jakbyśmy oglądali odbicia tego samego przedmiotu w wielu lustrach ustawionych pod różnymi kątami.

2. Wymyśl alternatywny tytuł.

Choć często w tytułowej lalce widzimy Izabelę Łęcką, autor twierdził, że tytuł jego powieści to w pewnym sensie dzieło przypadku (więcej na ten temat na s. 13). Wspominał także, że pierwotnie dzieło zamierzał nazwać *Trzy pokolenia*. A gdyby to zależało od ciebie? Wymyśl kilka propozycji.

3. Gromadź cytaty. Zaznaczaj zdania, które można traktować jak sentencje, a także fragmenty szczególnie ważne lub intrygujące – takie, do których warto by kiedyś wrócić, a może wykorzystać w wypracowaniu.

4. Czytaj przypisy. W przypadku tej lektury bardzo się przydadają. Znajdziesz w nich informacje o postaciach i wydarzeniach historycznych, realiach i topografii XIX-

-wiecznej Warszawy, a także objaśnienia wyrazów, które wyszły już z użycia lub zmieniły znaczenie.

5. Uzupełnij listę. Bogactwo tematów w powieści Prusa jest wręcz niewyczerpane. Zastanów się, o czym jest ta powieść? Prawdopodobnie uda ci się dopisać do poniższej listy co najmniej 20 haseł. A może nawet więcej.

Lalka to powieść o...

...trzech pokoleniach idealistów,
...wielkich fortunach,
...energicznym biznesmenie,
...uprzedzeniach klasowych,
...nieszczęśliwie ułokowanym uczuciu,
...nieprzeciętnej jednostce,
...miłości,
...samotności,
...życiu wyższych sfer,
...polskim społeczeństwie w drugiej połowie XIX wieku,
...Warszawie drugiej połowy XIX wieku,
...bogactwie i nędzy,
...wielkich marzeniach...

6. Nieśmiertelne pytanie: Wokulski – romantyk czy pozytywista? (To pewniak na rozmaitych testach, temat rozprawek, wypracowań i lekcji). W tej kwestii najlepiej zaufać Prusowi, który słowami doktora Szumana mówi: „Stopiło się w nim dwu ludzi: romantyk sprzed roku sześćdziesiątego i pozytywista z siedemdziesiątego. To, co dla patrzących jest sprzeczne, w nim samym jest najzupełniej konsekwentne”.

7. Podczas lektury zwróć uwagę na:

- **sposób, w jaki autor przedstawia przeszłość głównego bohatera.** Przedstaw losy Wokulskiego w porządku chronologicznym. W powieści jego dzieje są opowiadane na wrywki, wzmianki o jego przeszłości znajdziesz w różnych rozdziałach. Zaznacz, które z nich przywołuje narrator wszechwiedzący, a które stary subiekt. Weź pod uwagę, że niektóre są prezentowane przez obu.

- **otwartą kompozycję powieści** – luźne związki między wątkami, luki pomiędzy elementami, brak powiązania przyczynowo-skutkowego, fragmentaryczność świata przedstawionego, brak jednoznacznego zakończenia – autor nie rozwiązuje losów bohatera, pozostawiając czytelnikowi pole do wyobraźni.

- **kilka możliwości zakończenia.** Autor sugeruje trzy warianty: Wokulski popełnia samobójstwo w ruinach zamku w Zasławku; wyjeżdża do Paryża, by zająć się nauką; wyrusza w egzotyczną podróż do Indii. No właśnie. Uruchom wyobraźnię i dopisz epilog, w którym opowiesz w skrócie, co się stało z Wokulskim.

MILIEU

Bolesław Prus często prezentuje swych bohaterów, stosując **zabieg milieu** (*milieu* – fr. środek, środowisko, otoczenie). Polega on na drobiazgowym opisie otoczenia postaci – ich domów, mieszkań, przedmiotów codziennego użytku, a także osób, wśród których najczęściej przebywają. Wszystko to wiele mówi o danej postaci i pogłębia jej charakterystykę.

8. Wpadnij na zakupy do Wokulskiego. Wyobraź sobie XIX-wieczny sklep z galanterią. Czyli czym? W pierwszych rozdziałach znajdziesz opis sklepu. Sprawdź, co można było w nim kupić.

9. Zajrzyj do sypialni panny Izabeli. Dzięki uprzejmości autora zaglądamy do wielu pomieszczeń, także prywatnych. Zobacz, jak mieszkali: Rzecki, pani Stawska, baronowa Krzeszowska, Wirscy, studenci; zajrzyj do arystokratycznego salonu Łęckich, a nawet do... sypialni panny Izabeli. Zastanów się, co z opisu tych pomieszczeń można wyczytać o ich mieszkańcach.

10. Jeśli nudzą cię szkolne opracowania, sięgnij po *Lalkę i perłę* – esej Olgi Tokarczuk. Na tylnej okładce tej niewielkiej książki napisano, że jest ona zaproszeniem na lekcję czytania inną niż w szkole. Sprawdź, na czym ta inność polega, i skonfrontuj refleksje noblistki z własnymi wrażeniami po lekturze powieści Prusa. *Lalka i perła* powstała na bazie notatek, które pisarka robiła w trakcie czytania. Może warto skopiować ten pomysł? Ciekawą lekturą są także *Neurotyczni bohaterowie powieści Prusa* Jana Tomkowskiego. A jeśli chcesz poznać zaskakujące fakty z życia autora, przeczytaj książkę Moniki Piątkowskiej pt. *Prus. Śledztwo biograficzne*.

11. Notuj, podkreślaj, zaznaczaj – zapisuj własne uwagi i przemyślenia. Być może staną się one materiałem do twojego eseju o *Lalce*.

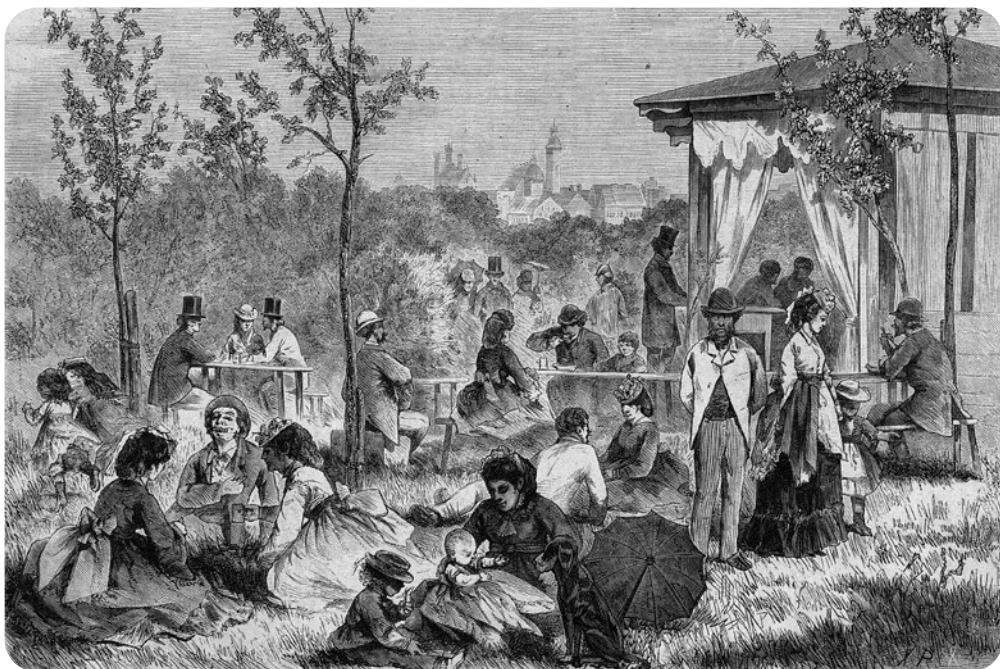
12. Przypomnij sobie hasła polskich pozytywistów

- **praca organiczna** – jednoczesna praca we wszystkich dziedzinach życia społecznego. Zakładała równomierny rozwój wszystkich dziedzin gospodarki; w praktyce miało to oznaczać tworzenie nowych miejsc pracy, rozwój przemysłu, handlu, rzemiosła, rolnictwa.
- **praca u podstaw** – praca wśród najuboższych, której celem jest wydzwignięcie ich z nędzy materialnej i duchowej. Wymagało to walki z analfabetyzmem, szerzenia oświaty, higieny, poprawy warunków materialnych (zwróć uwagę na działania Wokulskiego, prezesowej Zasławskiej, a także filantropijne akcje warszawskich arystokratek).
- **emancypacja kobiet** – postulat zwiększenia udziału kobiet w życiu społecznym, zapewnienia możliwości pracy, dostępu do edukacji, która pozwoliłaby im na zdobycie zawodu i samodzielne utrzymanie się (porównaj sytuację Łęckiej i Stawskiej).

- **asymilacja Żydów** – postulat włączenia Żydów do społeczeństwa przy jednoczesnym poszanowaniu ich odrębności religijnej i kulturowej (prześledź losy Szlangbaumów i doktora Szumana).
- **kult wiedzy i związany z nim rozwój nauki** – zwróć uwagę na naukowe pasje Wokulskiego, jego kontakty z uczonymi-zesłańcami na Syberii, a także na marzenia Ochockiego i działalność Geista.

13. Czytaj *Lalkę* przez pryzmat światopoglądu epoki pozytywizmu. Przypomnij sobie pojęcia:

- **scjentyzm** – kult wiedzy, nauki i rozumu; przeświadczenie, że nauka powinna być oparta na doświadczeniu i rozumowaniu.
- **agnostycyzm** – pogląd bazujący na przekonaniu, że poznanie świata i rządzących nim praw jest niemożliwe; nauka powinna się zajmować tylko tym, co fizyczne.
- **organicyzm** – pogląd zakładający istnienie analogii między światem przyrody i społeczeństwem. Społeczeństwo to organizm, którego sprawne funkcjonowanie zależy od „zdrowia” poszczególnych organów (instytucji społecznych i innych).
- **ewolucjonizm** – pogląd, zgodnie z którym rzeczywistość podlega ciągłej zmianie (proces), a rządzą nią uniwersalne prawa. Istotą ewolucji są rozwój i postęp.
- **praktycyzm** – stawianie sobie celów możliwych do osiągnięcia i wytyczanie konkretnych dróg realizacji tych celów.
- **utilitaryzm** – zasada użyteczności; wszystkie dziedziny działalności człowieka powinny mieć charakter użyteczny, czyli użyteczny. Działanie jednostki ma przynosić pożytek społeczeństwu.

Park Aleksandrowski na Pradze, K. Pillati, 1872